

تبیین مرحوم محقق داماد از نظریه مشهور:

مرحوم سید محمد محقق داماد - و ایضاً سیدنا الاستاذ - به ۲ بیان، از قول مشهور دفاع کرده اند، در بیان اول ایشان می گویند: صلوة وضع شده است برای مفهوم «معظم الاجزاء» و در بیان دوّم به وضع عام موضوع خاص اشاره می کنند. ایشان خود بیان اوّل را رد کرده و به بیان دوّم گرایش می یابند.

ایشان می نویسند:

«أقول: أن مراد القائل بأن أسماء العبادات موضوعة لمعظم الاجزاء ليس أنها موضوعة لمصدق معين منها

أو مصاديق متعددة حتى يلزم الاشتراك، بل يمكن بيان مراد القائل بوجهين يذب عنه الإشكالات:

أحدهما: انها موضوعة لمفهوم معظم الأجزاء أي معظم اجزاء ذلك العمل، فيصدق على كل ما يصدق عليه هذا الكلي، و المصاديق حينئذ و إن كانت مختلفة يتبادل فيها الاجزاء إلا أن التبادل حينئذ في المصدق لا في المسمّى، فإنّ المسمّى حينئذ هو ذلك العنوان المبهم، و أمّا إشكال كون استعمالها في تمام الاجزاء مجازاً فهو إنّما يتم لو كان المراد منه معظم الاجزاء بشرط لا من الزيادة و النقصان، و ليس كذلك بل هو بشرط لا من النقصان دو الزيادة، فإنه بالنسبة إلى الزيادة أخذت، لا بشرط فلا يضر به الزيادة، و بعبارة أخرى: المراد من مفهوم معظم الاجزاء ما لم يكن أقل من العظم، سواء كان هو المعظم فقط أو اكثر، فإذا وجد تمام الاجزاء يصدق على تمامها أيضاً المفهوم الذي وضع بإزائه الاسم، و لا يتردد جزء بين الدخول و الخروج. و بهذا البيان يندفع الاشكالات بأسرها. اللهم إلا أنّه يلزم منه ترادف المفهومين، و لا يتبادر منه ذلك.»^۱

توضیح :

- (۱) مراد کسانی که می گویند اسماء عبادات، وضع شده برای معظم الاجزاء، این نیست که این اسماء وضع شده اند برای مصادیق معظم الاجزاء تا اشتراك لفظی لازم آید [وضع شده برای ۷۰ جزئی و برای ۶۰ جزئی و ...]
- (۲) بلکه می توان به دو گونه «معظم الاجزاء» را تصویر کرد تا مشکل بر طرف شود.
- (۳) بیان اوّل: صلوة وضع شده برای مفهوم معظم الاجزاء و هم نمازهای ۶۰ جزئی و هم نمازهای ۷۰ جزئی و ... همه مصادیق این مفهوم هستند و لذا رابطه آنها با نمازهای مذکور، رابطه کلی و مصداق است.
- (۴) إن قلت: استعمال «معظم الاجزاء» در نماز تام الاجزاء، مجاز است چراکه در این صورت لفظ موضوع برای جزء در کل استعمال شده است.
- (۵) قلت: موضوع له مفهوم «ما لا يكون أقل من معظم الاجزاء» است. [توجه شود که توضیح ما اندکی با متن کتاب متفاوت است ولی ظاهراً همین مراد است] و تام الأجزاء هم مصداق این مفهوم است.

۱. المحاضرات / سید محمد محقق داماد، ج ۱ ص ۷۵

۶) اما مشکل اینجاست که در این صورت مفهوم صلوة مترادف با مفهوم معظم الأجزاء می شود که خلاف متبادر و متفاهم از لفظ صلوة است.

ایشان سپس به بیان دوّم اشاره کرده اند، توضیح این قول آن است که:

لفظ صلوة وضع شده برای «ما لا يكون أقل من معظم الأجزاء» ولی نحوه وضع، به نحو وضع عام موضوع له خاص است. یعنی در مقام وضع صد جزء را در نظر می گیرد و بعد مفهوم «ما لا يكون أقل من معظم هذه الأجزاء» را تصور می کند ولی لفظ را روی مصادیق این مفهوم قرار می دهد. پس موضوع له مصداق این مفهوم عام است و لذا اشکال مترادف مطرح نمی شود.

سیدنا الاستاذ سپس به اشکالاتی که ممکن است به این قول وارد شود، اشاره می کنند.

إن قلت: پس استعمال لفظ صلوة در مثل «الصلوة معراج المؤمن» که مراد از آن فرد خاصی از صلوة نیست، مجاز است در حالیکه جامع و ماهیت کلی برای صلوة ها تصور نشده است تا به عنوان معنای غیر موضوع له مدّ نظر قرار گیرد.

جواب می دهند: اولاً: صلوة در اینجا استعمال در اکثر از معنی واحد شده است یعنی یک لفظ است و مراد از آن تمام نمازها خاص است. ثانیاً: می تواند معنای مجازی، «المسمّى بالصلوة» باشد. البته ایشان در انتها این نحوه وضع (وضع عام، موضوع له خاص) را مستبعد دانسته اند و می گویند طبیعت وضع اقتضا می کند که در چنین اموری وضع عام، موضوع له عام باشد.

ما می گوئیم:

۱) مبناءً ما وضع عام، موضوع له خاص را محال می دانستیم و لذا آن را نمی توان پذیرفت.

۲) لکن با توجه به آنچه در ابتدای بحث آوردیم ممکن است کلام ایشان را تکمیل کرده و آن را چنین تصویر کنیم: «صلوة وضع شده برای مفهومی که مصادیق آن کمتر از معظم الأجزاء نیستند.» طبق این تعریف:

الف) موضوع له، مفهوم است و لذا وضع عام، موضوع له عام است.

ب) این مفهوم بسیط است و لذا رابطه اش با مصادیق، رابطه کلی و جزئی است و در نتیجه تبدل اجزاء، تکرر مصادیق را پدید می آورد چراکه اجزاء داخل در مسمی نیستند.

ج) صدق این مفهوم بر تمام اجزاء هم از باب صدق کلی بر فرد است چراکه تمام اجزاء هم مصداق «ما لا يكون أقل من معظم الأجزاء» است.

اما باز این مشکل مواجه است که مقدار «معظم الأجزاء» چه مقدار است؟ آیا صلوة غرقی که اقل اجزاء را هم به زحمت داراست صلوة نیست؟

جمع بندی قول دوّم:

این قول نیز قابل پذیرش نیست.

